

VERBALISATION OF PRECEDENT PHENOMENA IN CONTEMPORARY UKRAINIAN FANTASY

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ СИТУАЦІЙ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ФЕНТЕЗІ

Kyrylo Slobodianiuk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-672-0-27>

Прецедентна ситуація є одним із засобів творення художнього світу в літературному тексті, оскільки вона дає авторові змогу влучно й завуальовано оцінити події твору, запропонувати читачеві варіант їхньої інтерпретації чи натякнути на подальший перебіг сюжету. Ця розвідка покликана з'ясувати, як прецедентні ситуації актуалізовані в текстах сучасного українського фентезі.

Дослідження прецедентних ситуацій проводили такі науковці як І. Богданова, А. Гузак, Ю. Великорода, А. Петренко, Т. Соловійова та ін. Цей різновид прецедентних феноменів визначають як «сталонну» ситуацію, що відбулася в емпіричній чи віртуальній реальності, містить певні конотації та є відомою для представників певної лінгвокультурної спільноти [2, с. 95; 3, с. 26; 7; 11, с. 66; 16, с. 112]. До прецедентних ситуацій (ПС) емпіричної реальності належать реальні історичні, політичні та суспільні події, до віртуальної реальності зараховуємо ті ситуації, що відбуваються в мистецьких творах: у літературі, кіно та мультиплікації, театральних п'єсах, опері, відеоіграх тощо.

ПС існують у свідомості мовців як інваріанти сприйняття (мінімізовані спрощені уявлення про прецедентну ситуацію), знання яких дає змогу реципієнту зрозуміти й декодувати цей прецедентний феномен, тоді як обізнаність з деталями цієї ПС необов'язкова [2, с. 94-95; 3, с. 26-28; 15, с. 201]. Інваріант сприйняття є однаковим для більшості представників лінгвокультурної спільноти, проте індивідуальна інтерпретація прецедентної ситуації певним мовцем може відрізнитися [11, с. 65]. В інваріанті сприйняття закріплюються лише суттєві та значущі ознаки ПС, тоді як решта становить периферію значень, що можуть бути невідомі мовцеві [2, с. 94; 15, с. 201].

Під час дослідження було проаналізовано 10 творів сучасного українського фентезі таких авторів як В. Арєнев, І. Грабовська, П. Дерев'яно, Н. Довгопол та К. Самойленко та виявлено

¹ Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine

222 прецедентні ситуації. Найбільш поширеним способом вербалізації є використання опису (наприклад: «Вона почувалася бранкою на базарі, де продають рабів, а не дружиною, княгиною птахів, небельгаймською принцесою» [5, с. 50]), що є вказівкою на рабовласницький устрій; «Змій же сповз зі стовбура першого дерева і протягнув через річку червоний плід хвостом. На третій картині жінка плід надкусила, і, судячи з нажаханих морд тварин, робити їй цього не варто було» [14, с. 103–104], що описує біблійний момент гріхопадіння Адама та Єви; «Двері до спальні умить стали чи не тонше ветхого пергаменту. Стіни маєтку – лише тонкими гілками, які можна було здути одним подихом, наче у казці» [12, с. 146].

Поєднання опису з прецедентним ім'ям також є розповсюдженим: «Не думаю, що в **Коростені** забули, як **княгиня Ольга** їхніх посланців-бояр живцем у смолі варила...» [10, с. 215]; «Цей простір заповнювали живописними чи скульптурними зображеннями, що відтворювали важливі історичні події: Явлення Янгола Діви, **Пілатове** судище, Колесування, друге Душовтілення й **Вознесіння** etc» [1, с. 248].

Третім за значущістю способом є вживання прецедентного імені («Етельріху було геть зле, його зачинили в Гейдентарді, і тепер колись пишна, улюблена королівська резиденція, де проводили найвеличніші **лицарські турніри** й бенкети, перетворилася на похмуру в'язницю для напівбожевільного короля» [4, с. 20]; «Подарувала кілька ділянок землі сеньйорам і прийняла їхню **васальну присягу**» [6, с. 126]; «– Перше і друге **правило Бійцівського клубу**, – Ріна озирнулася на Корвіна» [13, с. 24]).

У поодиноких випадках прецедентна ситуація вербалізована за допомогою поєднання опису й прецедентного виразу («Заручини минули наче уві сні: масток нареченої, свати з традиційними заспівами, подружки молодой, розчаровані відсутністю друзів молодого, його рука, її рука, рушник, промова хрещеного батька, **«не в'яжеться вузол, в'яжеться слово, хто цей вузол розв'яже...»**, дагеротип на згадку, Галина сидить навпроти і щасливо всміхається, на її пальчику блищить заручальний перстеник, смачно пахнуть численні наїдки, грають музики, лунають побажання...» [9, с. 177]) та прецедентного імені й прецедентного виразу («Він приїздив до неї щороку на **Великдень**, коли дзвони сільської церкви радісно співали – **воскрес, воістину воскрес**» [8, с. 24]).

Отже, прецедентна ситуація – це «еталонна» подія, що відбулася в емпіричній чи віртуальній реальності, яка є відомою та значущою для певної спільноти, містить конотації та зберігається у свідомості мовців у вигляді інваріантів сприйняття. У сучасному українському фентезі ПС вербалізована переважно через опис, а також поєднання опису та прецедентного імені. Окреме використання прецедентного імені є менш

поширеним, проте його значущість у виявлених способах вказує на сильний потенціал у вербалізації та сприйнятті прецедентних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Арєнєв В. Пан малодобрий. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2024. 256 с.
2. Богданова І. В. Сугєстивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Донецький нац. ун-т. Вінниця, 2016. 191 с.
3. Великорода Ю. М. Прецедентні феномени в американському медійному дискурсі (на матеріалі часописів «Time» та «Newsweek») : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2012. 219 с.
4. Грабовська І. Замок із кришталю. Замок із кришталю. Том 3. Харків: Віват, 2025. 744 с.
5. Грабовська І. Замок із кришталю. Земля крилатих. Том 2. Харків: Віват, 2023. 440 с.
6. Грабовська І. Замок із кришталю. Зірки й кістки. Том 1. Харків: Віват, 2022. 464 с.
7. Гузак А. Прецедентна ситуація: роль в політичній ораторській промові (на матеріалі промов американських президентів). *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. 2014. Вип. 720. С. 219–227.
8. Дерев'яно П. Літопис Сірого Ордену. Аркан вовків. Том 1. Львів: Видавництво Старого Лева, 2025. 520 с.
9. Дерев'яно П. Літопис Сірого Ордену. Тенета війни. Том 2. Львів: Видавництво Старого Лева, 2025. 536 с.
10. Довгопол Н. Витязь і Вірлиця. Харків: Жорж, 2023. 324 с.
11. Петренко А. С. Прецедентні феномени в заголовках сучасних засобів масової комунікації: джерела, структура, рецепція : дис. ... канд. філол. наук : 035 Філологія. Київ, 2021. 332 с.
12. Самойленко К. В. Двоповня. Закони Невриди. Том 1. Харків: КСД, 2024. 480 с.
13. Самойленко К. В. Двоповня. Остання данина Савєру. Том 3. Харків: КСД, 2025. 992 с.
14. Самойленко К. В. Двоповня. Судні дні в Кабірії. Том 2. Харків: КСД, 2025. 440 с.
15. Сахарук І. Типологія прецедентних феноменів у сучасному українському дискурсі. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 23. С. 197–203.
16. Соловійова Т. О. Типологія та прагматика прецедентних феноменів в українськомовному політичному дискурсі 2014–2019 рр : дис. ... канд. філол. наук. 035. Кривий Ріг, 2022. 236 с.